

Trajna veza filma i učenja

[HTTPS://DOI.ORG/10.17234/9789533793467-43](https://doi.org/10.17234/9789533793467-43)

TOMISLAV
ŠAKIĆ

Louisu Lumièreu, koji je s bratom Augusteom 1895. svijetu prvi put prikazao izum *Cinématographe*, pripisuje se apokrifna izjava kako je film izum bez budućnosti. Da bi se ta izjava razumjela, treba pamtiti kako je kinematograf, odnosno film došao na samom kraju 19. stoljeća, koje je zapadnom svijetu donijelo industrijalizaciju i urbanizaciju, željeznicu, telegraf, fotografiju, telefon i struju, ostavivši na samom svojem izmaku 20. stoljeću u naslijeđe automobil, avion, radio, televiziju i film. Premda je, kaže se, stvorio i svjedočio 20. stoljeće, film je u znanstvenom i tehničkom pogledu bio čedo 19. stoljeća, a u prvih desetak godina postojanja bio je još daleko od oblika u kojem ćemo ga poznavati u 20. stoljeću i danas. Tad još nije bio stroj za prikazivanje priča, nego bliži izvornoj viziji braće Lumière i desetaka ranih pionira i konstruktora filmske kamere opsjednutih registracijom svijeta pokretnim fotografijama, panoramama, praksinoskopima, zoetropima, kromofotografijom, optičkim teatrom itd. Film je za njih bio (para)znanstveni izum, stroj koji prikazuje spektakl, atrakciju, živuća ili pokretna slika. Praktična i utilitarna, prije svega demonstracijska, znanstvena i školska primjena filma, reklo bi se nefikcijska i *neumjetnička*, ne da nije bila strana filmu, nego mu je bila prvotna svrha. Sve dok tu javnu "obvezu" početkom druge polovice 20. stoljeća nije preuzela televizija, film je najvećim dijelom kroz svoju povijest bio upravo *namjenski* film, film sa svrhom: reklamnom, političkopropagandnom, obrazovnom, turističkom, industrijskom, nastavnom, instrukcijskom...

PIONIRSKJE IDEJE ISIDORA KRŠNJAVOGA

Na tlu današnje Hrvatske film se pojavio neposredno nakon pariške premijere, posljednjih godina 19. stoljeća. I dok se prve domaće kinodvorane otvaraju 1906. u Rijeci, Puli i Zagrebu, istodobno kad i u svijetu, već je 1900. Isidor Kršnjavi, koji je jedno vrijeme bio i predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu u Zemaljskoj vladi, današnjim rječnikom ministar prosvjete, pokrenuo rad Umjetno-znanstvenog kazališta Urania. Po uzoru na istoimena društva za popularizaciju znanosti kakva su nicala u Srednjoj Europi Urania je 1900–1903. širom zemlje organizirala javna predavanja i učeničke projekcije uz dija pozitive (skiop-tikon) i filmske projekcije (slična su društva 1900–1914. u Austriji nudila već 2 000 filmova obrazovnog i kulturnog sadržaja). Poznat je i naslov filma prikazanoga na otvorenju Uranije u donjim prostorijama Umjetničkog paviljona u Zagrebu — *Pokretni pločnik u Parizu* — koji je A. G. Matoš u petom dopisu *Dojmova sa Pariške izložbe* 1900. opisao kao "živ tarac" i "pomični trotoar". Umjetno-znanstveno kazalište Urania radilo je s preporukom Odjela za bogoštovlje i nastavu te se datum te preporuke, 1. studenoga 1900, može držati službenim rođendanom filma u hrvatskom školstvu (Majcen 2001). Premda je Urania djelovala tek tri godine, sličnim je tragom 1918. krenulo Pučko sveučilište. Multimedijalnost i znanstveno-obrazovni rakurs bili su uobičajeni u doba ranih, putujućih kina: velik dio pokretnih kinematografa na prijelazu stoljeća bio je dio multimedijske menažerije u rasponu od rendgenskih snimki,

laterne magice, panorame i dijazpozitiva do muzeja voštanih figura, a išao je ruku pod ruku s kruženjem prvih projekcionista po sajmovima i cirkusima, često okončavajući u *freah showu*. Poznati putujući kinematograf braće Aleksandra i Karla Lifke bio je reklamiran kao “Lifkin veliki historijsko-mekanički Muzej i panoptikum”, barem pri gostovanju u Karlovcu 2. rujna 1900. (Jurilj 2017), a prvi hrvatski snimatelj Josip Halla u Karlovcu 1902. gostuje sa svojom Novom hrvatskom Uranijom u kojoj spaja kinematograf, projekcije skioptikonom, glazbu s gramofona, prikazujući *Atenu*, ali i *Izlet u svemir*. Pod imenom “Urania” djelovala su poslije u Zagrebu i dva dječja kina (1918. i 1922–1923).

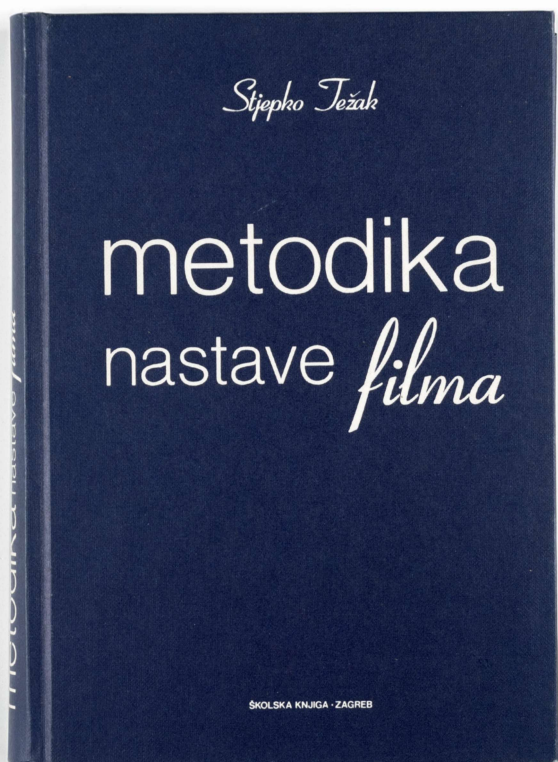
SOCIJALNI FILM ŠKOLE NARODNOG ZDRAVLJA ANDRIJA ŠTAMPAR

Obično se ističe da se profesionalna kinematografija u Hrvatskoj razvila tek kad su je, političkih i propagandnih razloga radi, omogućili državni režimi 1940-ih (ratni ustaški pa poslijeratni komunistički). Između dvaju svjetskih ratova, dok kina Kraljevine Jugoslavije zapljuskuju strani filmovi, a jedini interes države za film sveo se na oporezivanje (i do 40%) i cenzuru (prije svega na titlovanje na “srpskohrvatskoslovenački” jezik), ideja društvene intervencije (obrazovnim) filmom obnavlja se punom snagom u javnom radu Škole narodnog zdravlja i Higijenskog zavoda, koje je u Zagrebu 1926. utemeljio Andrija Štampar, i sâm filmski amater. Pri Školi je 1927. utemeljen Foto-filmski laboratorij koji je do 1960. proizveo 165 obrazovnih i namjenskih filmova, što je bio jedan od prvih primjera javno subvencionirane proizvodnje filmova sa socijalnom namjenom. Štamparova vizija bila je jednostavna, a opet prekretnička: u okviru strategija socijalne i preventivne medicine (koje su se početkom 2020-ih, točno stotinu godina poslije, ispostavile i više nego vizionarskima) najjednostavniji način da se dopre do široke populacije u mahom ruralnoj zemlji s visokim postotkom nepismenosti jesu masovni mediji. Kako će se televizija raširiti tek nakon Drugoga svjetskog rata, a putem radija teško je zorno predočiti što su to virusi, ili što su bakterije, ili zašto treba prati ruke i održavati higijenu, film, animacija i fotografija popraćeni predavanjima bili su u jasnoj prednosti. Za tematiku filma, djece i odgoja mnogi su filmovi Škole narodnog zdravlja važni jer su imali djecu za junake ili bili usmjereni dječjoj publici (npr. filmovi u režiji dječjeg pisca Mladena Širole: animirani *Campek nevaljanac* te igrani *Spas male Zorice* i *Zapušteno dijete*), da se ne spominju prevažni namjenski filmovi, danas opet aktualni, kao što je *Zašto cijepimo djecu* (1934) Kamila Brösslera, inače jednog od utemeljitelja socijalne skrbi djece u Hrvatskoj. Poučeni tim iskustvima, vodeći hrvatski filmaši pokreću inicijativu pri Bansknoj vladi i utemeljuju 1935. Zora film — zavod za nacionalno-edukativni film, čiju je djelatnost međutim osujetio Drugi svjetski rat.

DJELOVANJE ZORA FILMA, ŠKOLSKE TELEVIZIJE I FILMOTEKE 16

S poslijeratnom planskom organizacijom filmske proizvodnje u socijalističkoj Hrvatskoj uz Jadran film kao nacionalni filmski studio u Zagrebu je 1947. utemeljeno poduzeće Nastavni film, koje je 1952. preimenovano u Zora film. Time se izravno nastavila ideja o proizvodnji “uskog” (16 mm) filma za škole i putujuće kinematografe koju je započela Škola narodnog zdravlja, a tijekom Drugoga svjetskog rata Odjel za slikopise uske vrpce (putujuće slikokaze) u Državnom slikopisnom poduzeću “Hrvatski slikopis” (“Croatia film”). Sačuvan je podatak da je 1947. za škole premontirano 86 inozemnih nastavnih filmova u 116 kopija, a kako je projektora bilo malo, većinom su se proizvodili dijazpozitivi (Majcen 2001). Počevši vlastitu proizvodnju, Zora film je, u sjeni klasičnih hrvatskih igranih filmova nastalih tijekom 1950-ih, do gašenja 1964. proizveo 350 kratkometražnih nastavnih i popularnoznanstvenih filmova (uz 1 500 dijazfilmova) kao glavni producent nastavnog filma u tadašnjoj Jugoslaviji i u uskoj sprezi sa Savjetom za prosvjetu, nauku i kulturu NR Hrvatske (koji je 1952. škole opskrbio sa 26 projektorator). Ti su filmovi bili redom industrijski ili praktični, namijenjeni strukovnim školama. Zora film se okušao i u produkciji animiranih filmova za djecu, kao i igranih, primjerice *Izgubljena olovka* (Fedor Škubonja, 1960) osvojila je Zlatnog lava za dječji film na filmskom festivalu u Veneciji (film se još 1995. nalazio na popisu školske “filmske lektire”). Filmovi Zora filma i Zagreb filma nastali za dječju publiku imali su velik odjek u svijetu: u Veneciji su u posebnoj sekciji filmova za djecu (*Mostra internazionale del film per ragazzi*) nagrađeni igrani filmovi *Piko* (Srećko Weygand, 1959) i *Opasni put* (Mate Relja, 1963), dokumentarni film *Između dvije prozivke* (Obrad Gluščević, 1959) te animirani filmovi *Prometni znaci — ulični junaci* (Branko Ranitović, 1958) i *Mrav dobra srca* (Aleksandar Marks i Vladimir Jutriša, 1965). Na temeljima tih ostvarenja izgrađena je potom zamjetna baština filmova za djecu, igranih (npr. *Družba Pere Kvržice*, Vladimir Tadej, 1970; *Vuk samotnjak*, Obrad Gluščević, 1972; *Vlak u snijegu*, Mate Relja, 1976) i crtanih (osim slavne serije *Profesor Baltazar* Zagreb film je producirao velik broj crtano-filmskih adaptacija bajki uvrštenih u nastavni program).

Korištenje filma u školskoj nastavi dugo je bilo tehnički izazovno jer je zahtijevalo filmski projektor, platno i tehničko znanje; upravo je zato više od polovice 20. stoljeća škola išla u kinodvoranu da bi vidjela film, ili je pak ugošćavala mobilni kinematograf. Korištenje 16-milimetarskoga (“uskog”) filma i projektorator omogućilo je 1950-ih i 1960-ih ne samo rad televizijama nego i prisutnost filma u školama (1955. hrvatske škole posjedovale su 50 projektorator, mahom nijemih). Do prekretnice dolazi s pojavom televizije. Hrvatska televizija svoju je obrazovnu ulogu



📖 S. Težak, *Metodika nastave filma*, Zagreb, 1990.

preuzela već 1960, kad je na Televiziji Zagreb počelo emitiranje obrazovnog programa pod nazivom Školski radio i televizija (od 1967. odvojeni u Školsku televiziju i Školski radio; poslije Obrazovni program). Obrazovni je program u skladu s napucima Savjeta za prosvjetu SR Hrvatske već 1969. zauzima 21,4% ukupnoga programskog sadržaja (527 sati godišnje), a iste je godine Savjet za prosvjetu opskrbio škole s 5 000 televizora (Majcen 2001). Dobar dio dokumentarnih tv-filmova poslije su u škole distribuirali prvo Filmoteka 16, pa Zagreb film. U području književnosti istaknula se Ljiljana Jojić, koja u svojem opusu broji oko tisuću obrazovnih i kulturnih tv-filmova (ističu se Marko Marulić Marul, 1985; Marin Držić i njegovo doba, 1986; Hanibal Lucić, 1987; Petar Hektorović, 1988). I Zagreb film je sve do 1990-ih nastavio proizvoditi dokumentarno-obrazovne filmove, a režirali su ih skoro svi viđeniji hrvatski redatelji, u području nastave hrvatskoga jezika i književnosti primjerice Zlatko Sudović (*Dugo putovanje Dobriše Cesarića*, 1976; *Filmski portret Miroslava Krleža*, 1978).

S gašenjem Zora filma u Zagrebu je 1964. utemeljeno specijalizirano poduzeće Filmoteka 16 s ciljem da u škole distribuira nastavne i klasične filmove na "uskom" (16 mm) filmu. Tražeći u suradnji sa školama i prosvjetnim djelatnicima rješenje za tehničke probleme i konceptualno promišljajući ulogu filma u nastavi, Filmoteka 16

pokrenula je 1970. proizvodnju nastavnih filmova koji su za prikazivanje distribuirani na vrpici Super 8 mm smještenoj u malenoj plastičnoj kaseti, tzv. element-film. Kasete se umetale u stolni kasetni kinoprojektor (radi praktičnosti odabran je projektor Meopta), film je trajao 3–5 minuta, nijem, a vrtio se iznova u krugu. Do gašenja poduzeća 1995. proizvedeno je 375 filmova koje su kao animatori, crtači, montažeri i trik-snimatelji ostvarili suradnici iz Zagreb filma. U području jezika režirao ih je Radovan Ivančević, a književnosti Zlatko Sudović. Osim praktičnog rukovanja drugo pitanje s kojim se element-film suočio bilo je konceptualne naravi — radi li se o nastavi filma ili o nastavi filmom? Taj drugi put, korištenje filma kao pomagala u nastavi, bio je češći i razumljiviji (Đorđić 2016) pa se u najvećem dijelu suživota filma i nastave radilo o *obrazovanju filmom*. Službeni ulazak filma u nastavu obilježen je u tom tonu: *Opća pedagogija* Stjepana Patakija iz 1951. ističe da je prednost filma u tome što omogućuje "demonstraciju gibanja, prikazuje tok procesa i promjene u pojavama" (Majcen 2001). Možda je i to razlog tomu da je nastavni film mahom bio usmjeren na prirodosnanstvenu i privrednu tematiku, a da su kultura i književnost i poslije ostali uglavnom u domeni klasičnih formi dokumentarnoga (i televizijskoga) "kulturnog filma" i filma o umjetnosti. Element-film Filmoteke 16 bio je prekretnički u tome što nije bio usmjeren na prezentaciju sadržaja, nego na njegovu konceptualizaciju, na elemente nastavnog gradiva (na engleskom se zove *single-concept film*), tj. na razvitak pojmovnog mišljenja (Turković 2021) — bio je nijem i apstrahiran (animacijom, demonstrativnošću) jer se time htjelo aktivirati učenike, nastavniku osigurati uloga predavača, a filmom djelovati na razvoj konceptualnog, pojmovnog mišljenja u učenika. Međutim s pojavom videokaseta (VHS), potom kablovske i satelitske televizije, DVD-a, računala i interneta sama ideja element-filma tehnički je zastarjela te je u školama zahvaljujući videokasetama i DVD-ima sveprisutan postao klasični obrazovni dokumentarni film televizijske provenijencije.

FILM U ŠKOLAMA — NEKOĆ I DANAS

Iz današnje se perspektive — u vremenu potpuno obuhvaćenu medijskom sferom i zasićenu informacijama u toj mjeri da se počelo govoriti o potrebi za svojevrsnim *kuriranjem* znanja — odnos filma s odgojem i nastavom u drugoj polovici 20. stoljeća čini proaktivan i živahan, premda je nastao s jedne strane pod sjenom optužbi o lošem utjecaju filma i masovnih medija na djecu, a s druge strane pod teškom sjenom političkog nadzora sveprisutne jednopartijske države. Očita je korelacija između goleme i zahtjevne proizvodnje nastavnih i obrazovnih filmova tijekom čak četiriju desetljeća (napose u Zora filmu i Filmoteci 16), neviđenog širenja filmske kulture i



FILMOTEKA 16

**METODIČKE OSNOVE
ZA PRIMJENU
FILMA U NASTAVI**

NASTAVNIKA

•

PRIRUČNIK ZA NASTAVNIKA

 Skupina autora, *Metodičke osnove za primjenu filma u nastavi. Priručnik za nastavnika*, Zagreb, 1977.

amaterskih kinoklubova (1980-ih je u hrvatskim školama djelovalo 190 dječjih kinoklubova, a svjetski ugled stekli su Kinoklub "Slavica" u Pitomači i Škola animiranog filma Čakovec) te uvođenja nastave filma u okviru nastave materinskog jezika do koje dolazi u istome razdoblju. Sve se to odvijalo u djelokrugu Savjeta za prosvjetu (pod kojim djeluje Zavod za unapređenje nastave i općeg obrazovanja, odnosno Zavod za unapređivanje školstva, a poslije Zavod za unapređivanje osnovnog obrazovanja te Zavod za unapređenje stručnog obrazovanja).

Povijesnu osuđenost filma na vezu s književnošću pokazuje činjenica da se "film kao nastavni sadržaj" — naspram "filmu kao nastavnom sredstvu" (Đorđić 2016) — u školama smjestio u okviru nastave materinskog jezika (kao što se i filmologija otprilike istodobno razvila u okviru sveučilišnog studija književnosti), i to u osnovnim školama. U prvim nastavnim programima za osnovnu školu koje je potkraj 1950-ih donio Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR Hrvatske film je uključen u predmet Materinski jezik (*Osnovna škola*, 1958, 1960). Premda je tu filmu dana tek utilitarna funkcija — služi, naime, kao izvor doživljaja, odnosno iskustva za kasnije iskazivanje, dočim "obrada književnog teksta" kroz razrede napreduje od "pričavanja sadržaja" i "prepoznavanja lijepih opisa" do razvijenijih kompetencija kao što su razlučivanje stilskih razdoblja, teme, glavne misli, likova, motiva, stilskih izražajnih sredstava, metaforike — jasan je to pokazatelj da je bila osviještena činjenica kako dijete odrasta u, današnjim rječnikom rečeno, medijski umreženom svijetu te kako je jedan od zadataka odgoja da đaku pruži i medijske kompetencije.

Time se već od 1950-ih medijska pismenost našla u raskoraku sa svojim kontekstom: dok je s jedne strane nastava književnosti iza svojih primarnih funkcija skrivala i neke tradicionalne (npr. metanaraciju o nacionalnom identitetu ili povijesti), s druge strane upravo su u njezinu okviru razvijane neke makar i rudimentarne medijske kompetencije koje su trebale raditi upravo na osposobljavanju za kompetentno, kritičko čitanje medija. Film i radio istaknuti su kao jedno od šest područja nastave materinskog jezika u osnovnoj školi, ali i sam opis područja nalazi se u raskoraku. Dok područje književnosti podrazumijeva "obradu umjetničkog štiva i temeljne pojmove o književnosti", film i radio definiraju se kao "novi kulturni sadržaji" koji su "postali najpopularnija sredstva umjetničkog i kulturnog doživljavanja" (*Osnovna škola*, 1960). Upravo je korištenje adaptacija — često i kao najkraćeg puta prema usvajanju priče — istaknuto kao način da se usporede "razlike između izražajnih sredstava književnosti i filma" (premda se ne sugerira koje bi to mogle biti). U tim ranim dokumentima ne spominje se nastava

o filmu kao estetskom području (filmska, odnosno poslije medijska kultura), kao ni filmski korpus; tek se za niže razrede upućuje na razgovor o animiranim filmovima te filmovima nastalima prema književnim djelima.

Filmska kultura kao jedno od temeljnih područja nastave materinskog jezika pobliže se definira u nastavnom programu počev od 1964. Tu je izričito upozoreno da se "film pojavljuje i kao nastavno sredstvo i kao nastavno područje" (*Osnovna škola*, 1964), a kroz razrede predviđeno je usvajanje temeljnih ideja — razumijevanje fabule (I. i II. razred), likova i glume (III. i IV. razred), razlikovanje filmskih rodova i vrsta te upoznavanje s fazama nastanka filma (V. i VI. razred), najzad prepoznavanje specifičnih filmskih izražajnih sredstava (ono što se filmološki zove oblicima filmskog zapisa), književnih, dramskih, slikovnih i glazbenih sastavnica filma, uz osnovni pregled povijesti filma i filmske tehnike (VII. i VIII. razred). Izričito se navode filmski pojmovi koje učenik treba usvojiti tijekom osmogodišnjeg školovanja: sinopsis, scenarij, knjiga snimanja, režija, montaža, filmska ekipa, scenarist, režiser, scenograf, snimatelj, filmski glumac, producent, kadar, plan, rakurs, sekvenca, dugometražni i kratkometražni film, crtani, lutkarski, dokumentarni i igrani film, zvučni i nijemi film, crno-bijeli film i film u boji, zatamnjenje, pretapanje, ekran, filmska kamera, kinematograf i kinematografija (*Osnovna škola*, 1964). Sedamdesetih, kad se predmet zove *Hrvatski ili srpski jezik*, u unaprijeđenim je nastavnim programima filmska kultura određena kao jedno od glavnih područja predmeta, a jedan od ciljeva nastave jest taj da se učenici "osposobe za doživljavanje i razumijevanje filmskog djela i upoznaju osnovne elemente filmskog izraza" (*Naša osnovna škola*, 1972). Film je uveden u satnicu već od I. razreda (6–8 sati u školskoj godini). Uz popis lektire nije donesen popis preporučenih filmova, ali su kao izvor navedene Filmoteka 16 i Školska televizija.

Ova je koncepcija nastave filmske kulture u okviru materinskog jezika obilježila sljedećih više od pola stoljeća u hrvatskom osnovnom školstvu, preimenovavši se s vremenom u *medijsku kulturu*, dočim u nastavnim programima za srednje škole nije našla mjesto (Đorđić 2016). U osuvremenjenom *Okvirnom nastavnom planu i programu za osnovne škole u Republici Hrvatskoj (izmjene i dopune)* (1995) u osnovnoškolskoj nastavi hrvatskog jezika kao jedno od četiriju temeljnih područja imenuje se medijska kultura, no zapravo je riječ o istom nastavnom okviru — ponovljenom i u *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu* 1999. te 2006. — u kojemu su u području medijske kulture uz film obuhvaćeni kazalište, televizija, radio, strip, tisak i informatika. Što se filma tiče, zanimljivo je da je uz lektiru po razredima predstavljen ne samo popis filmskih

SLIKOPIS U ŠKOLI

Inhof kaže, da je doista nekad bilo vrijeme, kad su pojedinci sanjali o nekoj novoj metodi obuke, o nekoj tako zvanoj "slikopisnoj pedagogici", koja će prema vlastitim zakonima revolucionarno istisnuti staru školu, u kojoj se poučavalo samo riečju i knjigom. Od toga je vremena prošlo međutim već više nego jedno desetljeće. U pojedinim zemljama stručnjaci su vršili pokuse, pa se koješta i naučilo, a najvažnije uvjerenje do kojega su svi došli, jest, da ni slikopis nije nikakav "magisterium", kojim bi se mogli izpravljati nedostatci suvremenog načina obuke. U slikopisu treba gledati samo pomoćno sredstvo obuke, koje stupa među uobičajena — nazovimo ih "klasična" — pomoćna sredstva, kao što su knjiga, slika, model, preparat, nadopunjujući sve i ne iztiskujući nikoga. Ni najbolji slikopis ne će i ne može nadomjestiti nastavnika. Nastavnik će — kaže Inhof — uvijek biti superioran svakom pomoćnom sredstvu pa i slikopisu.

—
M. Cerovac, *Nastavni vjesnik*, 1942–1943.

pojmovi koje treba usvojiti nego i popis filmova za koji se može pretpostaviti da je već dugo u nastavnoj praksi bio uvriježen jer se u potpunosti oslanja na zagrebačke crta-ne filmove, bilo one rađene namjenski za školsku nastavu u Filmoteci 16 i Zagreb filmu (npr. *Ružno pače* Mate Lovrića ili *Palčić* Milana Blažekovića) bilo klasična ostvarenja Zagreb filma (djela Dušana Vukotića, Borisa Kolara, Zlatka Grgića itd.), dočim se svjetski film predstavlja antologijskim djelima koja je još od 1960-ih školama distribuirala Filmoteka 16, a poslije Zagreb film (Charlie Chaplin, *Tom i Jerry*, Walt Disney itd.), s time da se u *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu* iz 2006. primjećuje inzistiranje na novijim holivudskim računalno animiranim filmovima i ostvarenjima poput *Batmana*, *Spidermana* i *Ratova zvijezda* umjesto na umjetnički relevantnim djelima). Također je iz popisa razvidan golem utjecaj školskog programa na izgradnju nacionalnoga filmskog kanona; osim filmova Zagrebačke škole u višim se razredima navode dokumentarni filmovi Branka Marjanovića, u sedmom se razredu gleda igrani film *Tko pjeva zlo ne misli* (Krešo Golik, 1970), a u osmome *Breza* (Ante Babaja, 1967), čime oba filma već generacijama potvrđuju, ali i obnavljaju svoj ugled klasičnih ostvarenja hrvatske kinematografije.

OD NASTAVE FILMA KA MEDIJSKOJ KULTURI

Hrvatska kinematografija ispisala je u sjeni svoje diskontinuirane "velike" povijesti čitavu jednu "malu", skrivenu povijest — onu obrazovnoga filma Škole narodnog zdravlja, Zora filma i Filmoteke 16 — suočila se s više ideologija i mnoštvom socijalnih i kulturnih javnih politika, ostavila baštinu koja broji 1 265 obrazovnih filmova (Majcen 2001), došla do korjenitih ideja o učenju filmom (element-film i pojmovno mišljenje), ali je temeljno pitanje našeg školstva ostavila za budućnost. Je li nastava materinskog jezika talac filma, pa breme obrazovanja za medijsku pismenost, preteško u današnjem svijetu, mora pasti na predmet Hrvatski jezik? Ili je ipak film talac književnosti i jezika, pa i dalje čeka svoju emancipaciju u okviru zasebnog predmeta medijske kulture i pismenosti, i to ne samo u osnovnoj nego napokon i u srednjoj školi? Nisu li sve iskušane tehnike — primjena filma u nastavi, participacija učenika, multimedija... — danas s digitalnom tehnologijom, mobitelima, aplikacijama i internetom čak dostupnije, demokratičnije i primjenjivije u školama? Stjepko Težak napisao je već na prvoj stranici svoje fundamentalne knjige *Metodika nastave filma* (1990) da je za nastavu filma "u navedenim okolnostima najostvarivije rješenje u povezanosti s nastavom

jezika i književnosti”. Ta rečenica kao da odjekuje desetljećima, premda su izvanjske “okolnosti” promijenjene pa je film, premda je prestao postojati kao fizički medij na celuloidnoj vrpici, danas posvuda oko nas — svojom formom i retorikom film je svaka pokretna snimka, od televizije do Instagrama i TikToka, pohranjena u podatkovnom zapisu, snimljena mobitelom. Svako je dijete danas filmaš.